

Republic of Namibia

MINISTRY OF EDUCATION, ARTS AND CULTURE

NAMIBIA SENIOR SECONDARY CERTIFICATE (NSSC)

SILOZI FIRST LANGUAGE SYLLABUS

ORDINARY LEVEL

SYLLABUS CODE: 6105

GRADES 10 - 11

**FOR IMPLEMENTATION IN 2019
FOR FIRST EXAMINATION IN 2020**

Ministry of Education, Arts and Culture
National Institute for Educational Development (NIED)
Private Bag 2034
Okahandja
Namibia

© Copyright NIED, Ministry of Education, Arts and Culture, 2018
Silozi First Language Syllabus Ordinary Level Grades 10 - 11

ISBN: 978-99916-66-95-2

Printed by NIED

Publication date: 2018

MUKOLOKO WAZEMWAHALI

1.	Makalelo	1
2.	Muhupulo wa Butokwa	2
3.	Milelo.....	3
4.	Litaba zeekelizwe	3
5.	Mukoloko wa ze Itutwa	4
5.1	Kubulela ni Kuteeleza	4
5.2	Kubala ni Kuñola.....	9
6.	Kutatuba	18
6.1	Milibo ya Kutatuba.....	18
6.2	Swalisano mwahala Milibo yaTatubo ni Likalulo	20
6.3	Toloko yaMapampili	21
6.4	Butungi bwamilelo ya Mapampili aTatubo	27
6.5	Litoloko za Mayemo a Linepo	28
Ñambeko ya a:		30
Ñambeko ya C: Linaneho kamo Kubonelwa Musebezi o Ñozwi (Pampili ya 2).....		33
Ñambeko ya D: Mokubonelwa Nyakisiso yakualabela kwa Likande (Pampili 3).....		35
Ñambeko ya E: Sikuka sa Kubonela Kalulo ya Musebezi wa Patisiso wo ezwa kwanda Sikolo (Pampili ya 4 & 5).....		36
Mukoloko wa A: Musebezi wapatisiso (Tatubo ya musebezi wo ezwa kwanda sikolo) Sikuka sa tatubo linepo ze 20 (pampili ya 4)		41
Mukoloko wa B: Kalulo A Tahiso yalinepo ze 10 (Pampili ya 5)		43
Mukoloko wa C: Kalulo B Ngambolo ya linepo ze 20 (Pampili ya 5)		45

1. MAKALELO

Masilabasi a Namibia Senior Certificate of Education (NSSC) a lukiselizwe kosi ya tatubo ye tanda lilimo zepeli kasamulaho akufeza Junior Secondary Certificate. Masilabasi alukiselizwe kutaleleza zetokwa ki Sikuka samukoloko wa zeItutwa zaTuto yaLikolo mwaNamibia (*National Curriculum for Basic Education in Namibia*) mi a lumelezwi ki ba Katengo ka za Litatubo za Sicaba ni Mañolo a Bupaki (National Examination, Assessment and Certification Board [NEACB]). Masilabasi a Namibia Senior Certificate Ordinary Level (NSSCO) ni Namibia Senior Certificate Advanced Subsidiary - Level (NSSAS) a ikabela milelo ye miñata ye swana kungelela cwalo ni milibo ya mo kutatubelwa, kono tatubo i yemela kekezetuna mwabupala ni butungi bwa mungendenge wa NSSCAS. Litokwahalo ze ekelizwe za NSSCAS li fumaneha mwabutungi bwa mukoloko wa ze itutwa, ku ze ekelizwe kwamayemo a kutatafala kwa ze itutwa, ka za mukwa mo ku ñolelwa ni ze tokiwa ki misebezi ye ñolwa, ku ze ekelizwe hahulu kwa kuituta ze mwalibuka ni tokwahalo ye beilwe ki mukwa kamo kutatubelwa. Silabasi ya mutomo wa Lipuo za Pili i fa sikukanyana ka za mutomo o swanelwa kulatelelwa ki Masilabasi kaufela a NSSCO a Lipuo za Pili mi ha i si ka lelelwa kusebeliswa mwakilasi.

Likuka za ze Itutwa za Sicaba (National Curriculum Guidelines) ze sebeliswa famayemo a Tuto ya Litopa ze Pahami (*Litopa* za 10 ni 11) ni za mayemo likanelela ni ona a lituto za ba bahulu, kuba kalulo ya kuituta kwa kuya kuile. Kulemuha butokwa bwa muituti ni kukumalela famutomo wa tuto ye itingile kumuituti.

Silabasi yaPuo yaPili ya NSSCO ifa mayemo asikala sa 8 kuzwa ku A* kuisa ku G ni kubeiwa famayemo a U kubonisa “Kusalumelelwa” A* ki yona yamayemo apahami mi G ki yona yekwatasi. Kusalumehelwa kubonisa mayemo amutatubiwa kuli hakuna safumani ka sesi batahala kakufumana G yekwatasi.

Likuka za ze Itutwa za Sicaba sa Namibia li lela:

- kulemuha kuli tuto i ngelezi kubupa mikwa ni maikuto hamoho cwalo ni liseli ni zibo;
- kuzwisezapili buitemuho ni kutwisiso ya mikwa, maikuto ni tumelo ya ba bañwi mwasicaba sa lipuo ni lizo ze shelana-shelana;
- kususueza kukuteka liswanelo za buntu ni bulukuluhi bwa kuipulelela;
- kufa zibo ni kutwisiso ya litaba za lifasi za butokwa i li mwalifasi le liakufa kucinsa i li ze luba-luba mipilelo sakata ya batu; ncwa ya butuku bwa AIDS; kucisa kwa lifasi, kukutiseza mayemo a silalanda fafasi, kusaaba kaswanelo sifumu sa naha, kuatisa ni kukeza kwamifilifili ya kuitwanisa, kuzwisezapili bumapanga-panga ni kukeza swalisano;
- kulemuha kuli, sina zibo ya litaba kamifuta ya zona ha i nze i fumanwa kabuñata, baituti ba tokwa kuzwisezapili zibo ya bona ya kualuhanya lika, kuli toloka ni kunyakisisa sebeliso ya litaba ze ba fumani kaswanelo;
- kushemaeta ni kususueza baituti kuli ba fite fa kusebelisa ngana/zibo ye ba na ni yona i li kualabela kaswanelo kuamana ni za silalanda, sifumu sa aha ni sicaba.

Kacwalo masilabasi a sicaba sa Namibia a swanela kufa sibaka sa kuhulisa zibo ya butokwa kuamana ni za mifuta-futa ya lika ze ba swanela kuituta. Zibo yecwalo haikoni kuhuliswa kabuñwi mi ikona kushelana kakuya ka zeitutwa zamayemo ashelanashelana. Puo i ekeza kwazwelopili yazibo yabutokwa yeswailwe ka.

- Zibo ya lipalo
- Zibo ya kuambolisana *
- Zibo ya kufana mañusa/litaba *
- Zibo ya tatululo ya butata *
- Zibo ya Mayemo a Mubili
- Zibo ya Buiswalo ni Kamaiso *
- Zibo ya Kuswalisana ni za Mipilelo ya Batu *
- Zibo ya Kusebeza ni Kuituta*
- Zibo ya Kunyakisisa Kabutungi ni Buikupuleli bo Butezi *

2. MUHUPULO WA BUTOKWA

Mayemo a puo mwaNamibia, i li kotalusa litukiso za simubuso ni kalulo ye bapalwa ki puo, a cincize hahulu kuzwelela fo lu fumanezi tukuluho. Licinceho ze li taba ni sa kuezwa kuamana ni kuluta lipuo, kacwalo ticele wa puo u ka talimana ni licinceho ze nca. Ki kalibaka leo ha ku li kwa butokwa kuutwisisa kuli ki kabakalañi licinceho zeo ha li bile teñi ni kuli ki licinceho mañi ze nca.

Tuto mwaNamibia i libani hahulu ni mungendenge o zwelapili kuambolwa za ona nako ni nako, kunyakisiswa ni kutahisa licinceho ze nca kamuliko wa kufa tuto ya mayemo a pahami kwabatu ba Namibia. Ki kakuya kamayemo a cwalo ha ku fumanwi kuli Masilabasi a Puo ya Pili a mbweshafazwa ni kukala kusebeliswa ki Likolo la Tuto kamulelo wa kunanula mayemo ni kulikanelela kwa tuto. Mungendenge wa tundululo ni kubupa sinca masilabasi a li teñi a, u eziwa kanzila ye zwelapili kuba ni kalulo ya kuezwa ku ze ezwa kaufela, kuambolisana kakubata kulumelana ni swalisano mwahal'a baituti, maticele ni batu ba bana ni kabelotuna ya kuezwa kuli ku fitiwe familelo ye fitiswa ki silabasi.

Mayemo a Sibupheho kamukana a amana ni za puo ni sizo a itingile ka se sibulezwi mwaKalulo ya 3 ni ya 19 ya Mutomopuso wa Naha Namibia. Kuekeza kuzeo, kutahisa mayemo a kunga kuli Lipuo za Pili li be famayemo a likanelelezi, Mutomopuso hape u sa zwelapili kutahisa likalulo ze nca ze swanelwa kubapalwa ki lipuo ze mwahala sicaba sa Namibia. Likalulo zebapalwa zeo likona kotaluswa kakuya ka zefilwe mwatasi.

- Butokwa bwa mutomo wa mo kulutelwa kuli i be sisebeliso sa kulutisa.
- Kusebeliswa mwamayemo a simubuso mwamisebezi ye cwale ka: kamaiso ya likiliti, za milao ni likatulo ncc.
- Butokwa wa mukwa wa kufana mañusa ni kuambolisana ni lisebeliso za kufitisa kazona za sizo.

Kakuya ka ze filwe fahalimu ne kutaba kwa butokwa ha ne kuta itusiswa mitomo ye mibeli ye ngelezi ze amana ni za zwelopili ya ze swanelwa kuitutwa. Mutomo wa pili u amana ni kalulo ye bapalwa ki Puo ya Pili mwamayemo a kubupa sicaba kaufela mi ha ne li mutomo wa bubeli u amana ni mayemo a kubupa mutu kasibili. Kacwalo silabasi i lika katata kuzwisezapili temuho ya kubeya butokwa bwa puo ya mutu famayemo a likanelela ha ku bapanywa ni lipuo za ba bañwi. Maikuto a cwalo a kona kubupwa kakutahisa mayemo a mande a amana kaza butokwa bwa mutomo wa mayemo a mo kulutelwa.

3. MILELO

Milelo ki ye swana kwabaituti kaufela. Milelo i beilwe mwatasi i li kotalusa butokwa bwa kosi ya tuto ya Puo ya Pili ya tatubo ya NSSCO.

Milelo ki ya:

- kukonisa baituti kuli ba ambolisane kaswanelo, ni kakuutwahala ha ba bulela ni kuñola
- kukonisa baituti kuli ba alabele ku ze ba utwa, kubala, kubona ni ze ba zibile kale
- kususueza baituti kutabela ni kuamuhela linceho za puo
- kususueza baituti kutabela kubala ze mwalibuka ni mifuta ya ze ñwi ze ñozwi
- kuhulisa ni kususueza mikwa ya buikupuleli, buikezezi ni kuzibahaza makande a sizo a sicaba sa Namibia
- kususueza baituti kuli ba batisise libaka ze amana ni buino bwa batu ni kufumana zibotuna ya litaba za butokwa za lifasi
- kukeze ku ze ñwi za kalulo ye ba ituta baituti kakuzwisezapili zibo ya bona ya kusebelisa ze cwale ka (shangululo, taluhanyo, kubupamoho, kutatuba, kufita fabuniti kapa zibo ya se siezahala, kubeya maikuto kaswanelo, kufitisa maikuto, kutongola silibonda kapa sialuluti)
- kuzwisezapili buitemuho ni kutwisiso ya mikwa ya baituti, maikuto ni tumelo ya ba bañwi mwasicaba sa lipuo ni lizo ze shelana-shelana

4. LITABA ZEEKELIZWE

Sikuka saLihola zakuituta

Silabasi yamayemo a NSSCO ilukisizwe kakuakaleza kuli baituti bakaba mwaketelelo yakuituta kaufiwa sikuka mwatuto ni tuto kalihola ze 130 mwanako yalilimo zepeli, kono kalulo ye kisikuka feela sebafiwa, Nako yebatahala kuli munituti afite famayemo sakata akueza sika akaitinga famayemo asibaka mwapila mutu ni zibo yamunituti yapili yana ni yona mwatuto. Mukoloko wazeitutwa zaTuto yaLikolo ubonisa kuli tuto ye ikalutiwa mwaliklulo zakuluta ze 8 zamizuzu ye 40 yenwi niyenwi kakuya kamukoloko wamazazi a 7 kapa likalulo zakuluta ze 6 zamizuzu ye 40 yenwi niyenwi kakuya kamukoloko wamazazi a 5 kalilimo zepeli.

Tuto yapili

Kuelezwa kuli baituti babakala tuto ye ibe kuli nese baitutile yona famayemo apuo yapili mwalitopa za JS grade 8-9.

Zwelopili

Mayemo a NSSCO ki mayemo feela akona kukonisa munituti kufumana musebezi kappa kuzwelapili ni lituto zalitopa zepahami. Baituti babafumana mayemo alinepo za C kuisa ku A mwalitatubo zaNSSCO baitukiselize hande kulatelela lituto zekona kubafumanisa linolo lakupasa lamayemo azwezipili laNSSCAS mokuswanela.

Lisebeliso zetusa kwakuluta ni libuka zelumelezwi

Masilabasi a NSSCO, mapampili alipuzo ni lipiho zamutatubi lilumelezwanga kwalikolo kaufela. Libuka zesebeliswa kwakutatuba baituti mwatuto nituto (kmt: mapampili amitala yakusebelisa), mokukonahala alumelwa kwalikolo. Lisebeliso zelumelezwi zakuitusisa mwatuto zafumaneha mwaBuka yesupeza mukoloko walibuka ni lisebeliso zeitusiswa mwalikolo zepahami (Senior Secondary Textbook Catalogue).

5. MUKOLOKO WA ZE ITUTWA

5.1 KUBULELA NI KUTEELEZA

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
1. teezeza katokomelo kwa mañusa a amana ni za mifuta-futa kuzwelela kwalitimana ze ñozwi, kmt. makande, lipina, liñusa la sibubui, lipiho, lipuisano, lushango (makande) wayalesi, lizibiso, lingambolo	• kuteeleza kuitabisa ni kuikola(mikanga, makande a makuswani, ncc.) • kusupeza/kubonisa kutwisiso • kutaluhanya tatelelano, se sitisa cwalo ni se sita tahiswa ki ze cwalo. • kusebelisa ni kuitusisa liñusa le liutwilwe • kutoloka ni kubeya mañusa hamoho (ze cwale kakutahisa kuswana ni kushutana, bunde ni bumaswe bwa lika) • kuakaleza ze kona kuezahala mwalitimana ze bulezwi • kuitusisa liñusa/litaba ze liutwilwe kufeleleza musebezi, kmt. piho, kufa kelezo • kuñola za butokwa kuzwelela ku ze utwilwe
2. teezeza kwalitaelo ni kuliutwisisa	• kuutwisisa, kutaluhanya ni kutoloka manzwi a butokwa mwalitaelo, kmt.: - kufa kakutala - kutalusa - kufa shutano ya lika zepeli ni kufita - kubapanya - kuambolisana
3. lemuha mifuta yalipuzo zeshtana- shutana ni kualaba kaswanelo	• kualabela kabukuswani ni kakutala kwalipuzo ze tokwa mañusa a ekeza kuli ku utwahale • kulemuha lipuzo ze sa tokwi likalabo • kualabela kwalipuzo za mifuta ye shutana-shutana, kmt. lipuzo za bata likalabo ze tezi, lipuzo ze bata maikuto, “eeni!” ni “baatili” (awa) ni manzwi a lipuzo ze kusufalizwe

5.1 KUBULELA NI KUTEELEZA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
4. taluhanya za butokwa mwapulelo kapa ngambolo ni kutatuba hande zebautwa	• kuketa lika za butokwa • kutoloka mubulelelo wa mubuleli • kulemuha milelo, maikuto, mayemo a mutu ni butungi/mutomo wa taba • kunyakisisa sa talusa sibubui ni kufita kwamafelelezo a mwa hupulela • kufa katulo kuamana ni ze utwilwe • kutaluhanya mwahal'a mañusa/litaba za butokwa ni ze si za butokwa ku ze ba utwile • kutahisa maikuto fahalimu a liñusa/litaba ze zwelela falipuzo ze lika kufumana zibo ya na ni yona mutu, ze zwelela fawayilesi ya mazimumwangala (TV), ni wayalesi ya kamita, mañolonyana a lumelwa kuba mitende, makande ni kuikabelwa kwa zibo ya kale • kueza likakalezo ze tatuba za butokwa
5. taluhanya za butokwa mwapulelo kapa ngambolo ni kutatuba hande zebautwa	• kuketa lika za butokwa • kutoloka mubulelelo wa mubuleli • kulemuha milelo, maikuto, mayemo a mutu ni butungi/mutomo wa taba • kunyakisisa sa talusa sibubui ni kufita kwamafelelezo a mwa hupulela • kufa katulo kuamana ni ze utwilwe • kutaluhanya mwahal'a mañusa/litaba za butokwa ni ze si za butokwa ku ze ba utwile • kutahisa maikuto fahalimu a liñusa/litaba ze zwelela falipuzo ze lika kufumana zibo ya na ni yona mutu, ze zwelela fawayilesi ya mazimumwangala (TV), ni wayalesi ya kamita, mañolonyana a lumelwa kuba mitende, makande ni kuikabelwa kwa zibo ya kale • kueza likakalezo ze tatuba za butokwa

5.1 KUBULELA NI KUTEELEZA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
6. fitisa liñusa/litaba ni maikuto	• kuikopanya ni babanwi mwalingambolo nako ifi kapa ifi • kuba ni buikupuleli ni kuzwelapili ni ngambolo yeutwahala • kufitisa liñusa/litaba ni za butokwa kakutala • kubupa maikuto kanzila ye kolohanyizwe hande • kuutwisisa ni kufitisa kangisano ni maikuto • kuhupula ni kukandeka likezahalo ze mwalitimana ze ñozwi.
7. bulela kakuutwahala kakusebelisa linzwi le liutwahala ni kuhatisa linzwi	• kusebelisa mubizezo wa manzwi ni mubulelelo wo swanela kufitisa toloko ye utwahala. • kufitisa mayemo a mutu kasebeliso ya linzwi le liswanela ni kuhatisa linzwi.
8. sebelisa zibo ya manzwi mwalikalulo ze shutana-shutana i li kuli ba fumane manzwi a swanela ni mubizezo o lukile	• kusebelisa zibo ya manzwi a mifuta-futa • kotalusa manzwi ni lipulelonyana kakuya kamo li sebeliselizwe • kusebelisa libupeho za puo ze lukile • kuketa manzwi ni makabisapuo a lukile
9. alaba kaswanelo kakubulela kakuya kamo li sebeliselizwe lika ka kushutanashutana	• kubonisa bunolotuna ha ba talimani ni litaba ze nca za maikuto. • kubonisa zibo ya ba baliteñi /bateelezi/ba babulelwa kubona • kubuza lipuzo ze swanela kotalusa hande se siutwilwe • kualaba kaswanelo mwapuisano kapa ngambolo • kufitisa maikuto fangambolo • kucinceza kwamukwa o swanela ba babulelwa kubona kapa bateelezi ba bali teñi
10. hulisa zibo ya kutahisa lika kakubulela.	• kubonisa zibo ya ze swanela kuezwa mwamifuta-futa ya ze kubulela kmt. kualaba lipuzo ze amana ni litho kakuya kanzila ye tokwahala • kualabela fahalimu a mifuta-futa ya misebezi ya kubulela kmt. mañusa a libuabui, lipiho, litoloko/litaluso, lipuzo ze lika kufumana zibo ya na ni yona mutu (tiko), lipuisano, lipapazo/kufundota, lipina, tuñolonyana to tuya kwamitende, mikanga, ze tokozwi kwamisebezi ye zwa mwalibuka ze swanela kuitutwa • kutahisa mañusa a libuabui, lipiho, liponiso

5.1 KUBULELA NI KUTEELEZA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
10. hulisa zibo ya kutahisa lika kakubulela (izwelapili).	• kufitisa litaelo ze filwe • kubulela fataba mutu a si ka itukiseza • kualabela kakutala ku ze susueza maikuto (maswaniso, lika, milumo) • kusebelisa kamaiso ya lilama za mubili ni puo ya mubili kaswanelo • kuutwisisa ni kuitusisa mukwa wa cwale ni mukwa wa kale kwakukandeka makande • kubapala lipapali ni kuikupulela ze si ka fitiswa
11. sebelisa puo kufitisa ni kutalusa maikuto kapa buineelo bwa mutu	• kubonisa/kutalusa kuamuhela ni kusaamuhela • kusalumelelana kakubonisa likute • kufitisa/kutalusa maikuto fanto ye ñwi • kufitisa ni kufelisa kusaba ni sepo/silikwanilikwani • kubonisa mafulofulo ni kutabela kukolwisisa yo muñwi
12. felisa litaba kakuambola ni lingambolo za kangisano kakusebelisa zibo ya ngambolo ya kulika kufita fatumelelano	• kutahisa ni kuyemela maikuto a mutu kakutala • kuamuhela maikuto a ba bañwi • kusalumelelana ni maikuto a fitisizwe ni kufitisa kakuakaleza muhupulo u sili/o muñwi • kufelisa kañi kakulumelelana kapa kukutela mwamulaho ku za na bata kuezwa mutu • kutahisa likañi ze na ni ngana/niti ni kuutwahala • kukutela kufitisa maikuto a ba bañwi kaswanelo/kakutala kubonisa kutwisiso • kulika kufumana talululo kwabutata bo buliteñi kapa bo butahisizwe • kusupeza kukona kunolofaza kapa kucinca maikuto

5.1 KUBULELA NI KUTEELEZA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA
<i>Baituti ba ta:</i>	<i>Baituti ba ta kona:</i>
13. sebelisa libupeho za puo kaswanelo ha ku bulelwa	• sebeliso ya mayemeli kaswanelo • sebeliso ya mabizo a mwabuñwi ni mwabuñata kamaezi a swanela/lukile • sebeliso ye lukile ya maezi a linako • sebeliso ya mabupi a liyemo kaswanelo • sebeliso ya matauli/maketi ni matalusi kaswanelo • sebeliso ya makopanyi mwalipulelonyana ni lipulezwako kaswanelo • sebeliso ya kanala (mukwa wa kusiya kalulo ye ñwi ya mulumo wa linzwi kakubiza linzwi sina (musal'a ka ye ne li 'musali wa ka') kusufazo ya linzwi, kutakutelo ni limakalo kaswanelo mwalipulelo • sebeliso ya mifuta-futa ya libupeho za puo • sebeliso ya linguli ni makabisapuo

5.2 KUBALA NI KUÑOLA

Likalulo ze tatama li zwakanyizwe mwamapampili kamukana a litatubo. Ha kulutiwa B (Kubala ni Ketelelo ya Kuñola) ni C (Makande a Kuñola), likalulo kaufela zekolohanyizwe mwatasi a A (Ze amana ni za kamita) liswanela kukopanywa ni kusebeliswa mwateñi.

MILIBO FEELA	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA
<i>Baituti ba ta:</i>	<i>Baituti ba ta kona:</i>
A: Zeamana ni zakamita 1. bala ni kutalusa litaelo	• kualabela kwalitaelo ze ñozwi kaswanelo • kuutwisisa ni kufitisa liñusa kakualabela kwamanzwi a butokwa a cwale ka: - toola/taluhanya - talusa - kolokisa (bupa) - bonisa - fumana shutano/taluhanya - shashulula - kolohanya/kubukanya - kandeka - batisisa - shangulula - toloka/talusa - tatuba - bupa - bapanya - singanyeka - kusufaza

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
2. supeza zibo ya kukona kutaluhanya lika kapa litaba za butokwa ze zwa mwamifuta-futa ya ze balilwe	• kusinganyeka taluso tenyene yasesibalilwe • kutoloka liñusa labutokwa • kusufaza, talusa ni kutatuba lika kuzebalilwe • bapanya ni kufumana shutano kakusebelisa zeñozwi zefitelela iliñwi kapa kalulo yazona • kubonisa kuli ba kona kuutwisisa muhupulo wabutokwa mi ba kona kufumana mafelelezo/kusinula ze kona kufumanwa/kuyemela maikuto azwa kuzeñozwi • kuziba mayemo a muhupulo wa muñoli • kulemuha zabuikupuleli ni manzwi a lisomo/nyefulo, makabisa puo, linguli
3. supeza zibo ya kukona kutaluhanya lika kapa litaba za butokwa zezwa mwamifuta-futa ya ze balilwe (kuzwelapili)	• kusupeza zibo yakukona kutokola litaba zabutokwa zetokwahala kuzwelela kuzeñozwi zecwale ka: - tubuka twa mañusa - lipiho - makandenyana a zwa (mwamitende, magazini , ncc) - kukutela kunyakisisa - buka ya makande
4. sebelisa zibo ya kubala ye shutana-shutana (kubala kakuakufa kamikwa ye shutana-shutana)	• kubala kaluutuko mifuta-futa ya ze ñozwi i li kulika kuutwisisa feela • kubala katokomelo i li kulika kufumana liñusa le litokwahala • kubala hahulu/katata kuli mutu a utwisise • sebelisa mifuta ya lisebeliso za butokwa kaswanelo i li ze cwale ka; - buka ya toloka ya manzwi ya misebezi ye shutana-shutana - buka mo kufumaneha lika za butokwa ni mañusa a mañwi a butokwa - sebeliso ya intaneti ya kompyuta

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
5. bala hahulu kakufitisisa kuli ba fumane zibotuna, kuli ba amuhele zemwalibuka ni kubala kuitabisa / kuikatulusa	• kubala ni kuutwisisa zeñozwi zeshutana-shutana kuzwelelela mwalibuka zamakande, magazine aswanela, mitende, lipiho ni mapampili akuoda • kubiha kazebabala kubonisa kuli bautwisisa ni kukona kufitisa mañusa/litaba zeswanela
6. kuzibahazwa kwamifutafuta ya zeñozwi	• kusupeza kuli bakona kuutwisisa tatelelano ni kutahisa lika zaniti, muhupulo ni maikuto abutokwa • kubalela kufumana liñusa labutokwa ni kufumana zibo yeswanela • kubala, kuutwisisa ni kutabela zeñozwi kuzwelela kwalibuka zeshelana-shelana zecwale kalibuka zamakande akubala, makandenyana, lipapali ni mikanga • kutaluhanya mikwa yasizo yeswana ni yeshutana-shutana
7. bala kabutungi ni buikupuleli kuzwelela mwalimbule za libuka ze shelana-shelana	• kutaluhanya mwahala niti, ze si za niti kapa maikuto • kutaluhanya milelo yamuñoli, sebeliso yasilibonda kapa kuyendamena lineku ni susuezo yabukwala • kuipumanela buniti kuzwelela ku ze ñozwi kapa ze balilwe • kutalusa kamo bañoli ba sebeliseza puo kukona kufitisa ze ba tokwa • kubona swalisano ye mwahal'a ze ñozwi ze shutana-shutana • kutatuba manzwi ni kukona kukanana kanzila yeutwahala ni yebonisa ngana ni tatelelano ya lika • kutahisa maikuto ni buineelo bo bubonisa zibo
8. kuhulisa zibo ya kusufazo	• kubala katokomelo kuli ba kone kutokola liñusa la butokwa, kulukisa hande ze tokwahala ni kulifitisa kanzila ye filwe • kunyakisisa liñusa/litaba ni kuketa ze swanela kusebeza mwamayemo a tokwahala kapa a ketilwe • kufumana buniti ka sa balile, kunyakisisa, kubapanya, kushangulula ni kubeya lika hamoho i li ze fumanwi ku ze ñozwi

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA
<i>Baituti ba ta:</i>	<i>Baituti ba ta kona:</i>
9. Kutahisa ni kulukisa mihupulo mwalipulelo ze tamahani, mwalitimana kaufela.	• Kusebelisa lipulelo ze tezi mwatimana i li kotalusa maikuto a mañwi/mutomo wa taba • kusebelisa litimana za makalelo, mubili ni za mafelelezo • kutomahanya ni kuzwisezapili maikuto • kulela, kutahisa sibupeho sa ze ta ñolwa, kushanga-shanga kuñola ni kutongola mafosisa a musebezi o kalezwi kuñolwa pili mutu a si ka lika kale kuñola za mbuwa • kuñola kamuñolelo wo swanela babali/bateelezi
10. utwisisa, kotaluhanya mwahal'a lika ni kusebelisa mikwa ya kuñola ni kubulela	• kusebelisa lipulelo za kuñola ze bupehile hande kamo ku swanehelela (sina mwamañolo a silikani ni lingambolo) • kusebelisa makabisapuo ni buikupuleli ha ku ñolwa ni kuama cwalo kwa ngana ya mutu • kusebelisa mikwa ye miñwi ya bukwala ha ku ñolwa (kutokola) lipuzo za kulika kufumana zibo ya na ni yona mutu (tiko), tuñolonyana to tuya kubamitende, lipiho ncc • kusebelisa mutala o swanela i li kumbweshafaza kapa kunanula kutwisiso • kusebelisa mubizezo wa manzwi a swanela mwamayemo a simubuso ni ao isi a simubuso • kusupeza zibo ya manzwi a si ka lumelelwa mwapuo, manzwi a sebeliswa mwalibaka ze shutana-shutana za misebezi, mufuta wa puo o bulelwa mwasibaka se siñwi i li shutano ya manzwi ni mubizezo ni sebeliso ya mukwa o lumelezwi • kutokomela mayemo a linzwi, kuisa linzwi mwahalimu ni fafasi ni kuitusisa linzwi kuhatelela sika
11. supeza kukona kucinca ha ku ñolwa kalika za niti, mihupulo ni maikuto	• kuisa mihupulo ku se sitaluswa ki toho ya taba i li kufa ketelelo ku za kunñola • kufa litaba ze bonisa kuba ni ngana • kutahisa mihupulo ni maikuto, kusebelisa mifuta-futa ya mo ku ñolelwa • kuyemela maikuto ni mihupulo kakubonisa ngana ni kukolwisisa, kmt. kuñola mañusa a sibubui/kukangisana kwamwakilasi • kusebelisa zibo ya kushangulula ni kushashulula hande kakuya ka ze ñozwi ze ilwe

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA
<i>Baituti ba ta:</i>	<i>Baituti ba ta kona:</i>
B: Puo ni zibo yamanzwi 12. bonisa zibo sakata ya sebeliso ya mo ku peletelelwa, maswayo a kuñola ni muñolelo wo lumelezwi	• kusebelisa kaswanelo maswayo akubala a mayemo a pahami ili kuli ba fite famukwa o lukile wa kuñola: - likuto - lifelwani - maswayo a kwalakwalula - maswayo a puzo - maswayo a makalo - tunala - litaku ze tuna - likutwana - lifiyelo - madeshi - tulaka - haifeni - tudoti (kutulwa kwa manzwi mwapulelo) • kubonisa kutwisiso ni kusebelisa mutomo sakata wa milao ya mo ku ñolelwa manzwi a puo • sebelisa zamilumo yalipulelo kaswanelo, sina cwale ka: - linuku; kalulo yalinzwi - mifuta ya linuku - matumanosi, matumamoho - sisupo sesifahlimu ataku - mubizezo wamanzwi okondile - kuutwisisa ni kusebelisa

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA
<i>Baituti ba ta:</i>	<i>Baituti ba ta kona:</i>
13. kusebelisa sibupeho sa puo se siswanela ha kuñolwa	• kutaluhanya shutano ye li mwahal'a mabizo • kusebelisa mayemeli kaswanelo • kusebelisa maezi a lukile ha itusiswa ni mabizo ni mayemeli a li mwabuñwi ni buñata • kusebelisa linako za maezi ze lukile kamo ku swanehelela • kusebelisa mayemo a libupi a lukile kaswanelo • kusebelisa ni kubeya matauli ni matalusi fa swanela kaswanelo • kubupa lipulelo ze bunolo ha ku ñolwa • kusebelisa lipulelonyana kaswanelo • kusebelisa makopanyi kaswanelo ha ku ñolwa lipulelo ze tatafalizwe ni lipulelozwako • kusebelisa lipulelo ze tatafalizwe ni sibupeho sa puo • kusebelisa milao yeamana ni mautwany • kusebelisa maezi a lisebeliso • kusebelisa pupo ya maezi • kusebelisa liswalisanyi/kopaletifi • kusebelisa malikanyisa milumo • kusebelisa limakalo • kusebelisa pulole ya sibubui ni piho

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
14. sebelisa sibupheho sa puo se siswanela ha ku kuñolwa	• kusebelisa pulelo ya sieza ni siezwa • kusebelisa masupi • kusebelisa maamanyi • kusebelisa linguli ni lipulelonyana za linguli
15. kusebelisa hande zibo ya manzwi kakutala mwamayemo a shelana-shelana a swanela	• kusebelisa zibo ya manzwi a sa utwahali hande • kusebelisa manzwi a swanela mwamanzila a amana ni za mutu kasibili, za mipilelo ya batu ni za tuto • kusebelisa zibo ya manzwi ye swanela kubonisa maikuto a mutu • kusebelisa manzwi a tabisa ni a mifuta-futa kutalusa lika ni kukanana • kusebelisa manzwi a bonisa kuba ni liseli ni zibo ya manzwi a swanela mufuta wa se siezwa • kufumana zibo ya manzwi a mufuta o kona kusebeliswa mwalikalulo ze cwale ka uto, zibo ya bumapanga-panga, za lipapali, litaba ze ama mipilelo ya batu ncc • kusebelisa maswanataluso, malatulanyi ni maswanataku
16. lemuha kuswana/kushutana ni kupatulula buniti bo butisa cwalo/mitala	• kulemuha kuswana ni kushutana ko kuli mwalitimana ze peli • kufa bupaki/mitala ya kuswana ni kushutana ko kucwalo
C: Ketelelo yaKuñola 17. ñola zeamana ni mifutafuta ya lika	kuñola: • mañolo • tuñolonyana to tuya ku ba mitende, magazini a sikolo • lipiho • kubihela bahatise ba makande (ba mitende, mawayilesi amazimumwangala ni mawayilesi ya kamita) • lipuisano/lingambolo • lingambolo za sibubui za simubuso ni ze isi za simubuso • kuñola buka ya za katiso ya za kazazi

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA <i>Baituti ba ta:</i>	ZIBO YE SWANELA KUFITWA KUYONA <i>Baituti ba ta kona:</i>
D: Matangu ni Kuñola Sizo ni mipilelo yasicaba 18 kuba ni zibo ni kutwisiso ya mifuta ya libuka ze shutanashutana ni lsebelisozakale zasizo:	• kubatisisa, kufumana, kunyakisisa, kutahisa lika zakale zefumanwi zwcwale ka: - mikanga yalitumbo - lipina - kubina - kupaelela - sizo, ncc. • kubulela kabukwala ni kualabela kwa litaba zetalusa za sizo • kutahisa litaluso za litaba zasizo kakuya ka mo sebeliselizwe
E: Litimana <i>Kualabela kabuikupuleli kuzetatama</i> 19. kunyakisisa zetatama: - Kualabela kwamakande - Kukanana/ kufana maikuto famakande	• Kubulela sesiñwi ni kutaluhanya mifutafuta ya maikuto ni kutalusa kabutungi timana - kulemuha mukwa wafitisize muñoli lika ni kusebelisa sibupeho sapuo, kuketa manzwi, sebeliso ya maswayo, puo yeswana ni yesa swaneli. - kubatisisa mitomo ya ze balilwe, mulelo (se sitisa cwalo ni se sita ezahala), zakuikupulela ni taluso kapa sisupo sa ze balilwe mwalitimana - kukona kunyakisisa milelo ya likande kapa belilukiselizwe • kubonisa kutabela maikuto, kulemuha sebeliso ye swanela ha ba nze nyakisisa kakutala ka ze ba bulezwi - mayemo kubuikupuleli mwatimana - musebelisezo wa manzwi a lishendekela - kuziba ni kulemuha nyeliso • kubulela ka buikupuleli, maseme ni kuikalabelo bwazibo yalika - bupaki kabutungi ni kusebelisa mutala wamanzwi amutu kuzwelela fatimana - kuutwisisa mukwa silikani ni mokuinezi ni litoho - kubatisisa timana ni kuutwisisa maikuto abuntu

5.2 KUBALA NI KUÑOLA (kuzwelapili)

MILIBO FEELA	ZIBO YE SWANELA KUFWITWA KUYONA
<i>Baituti ba ta:</i>	<i>Baituti ba ta kona:</i>
F: Makande akuñola 20. ñola mifutafuta ya makande	• kuikupulela makande a kuñola a kubonisa sebeliso ya manzwi, pupo ya litaba ni puo • kufitisa maikuto a buikupuleli ni kutahisa sitatimende se siutwahala ka mwa hupulela mutu • kuikupulela ni kufitisa likezahalo, mo li ezahalela lika ni babapali kanzila ye utwahala • kufitisa zibo ye ba na ni yona kale, mihupulo, maikuto, minahano • kuhupula ze balilwe/utwilwe ni kuketa likezahalo ni ze talusa kabutungi • ñola: - makande a kukandeka - makande a kotalusa - makande akukanana

6. KUTATUBA

6.1 MILIBO YA KUTATUBA

Bunde bwa mulutelo wa puo wa kuambolisana ha kulutwa ki wa kuli zibo ya puo ye swanelwa kuzibwa li lutwa kanzila ye ngelezi mikwa kaufela sina nzila mo lu sebeliseza puo mwabupilo tenyene bwa kazazi ni zazi. Kacwalo kulutwa kwa puo ha ku konahali kualulwa mwalikalulo ze shutana-shutana. Milibo ya *kuteeleza/kubulela* li kubukanyizwe hamoho mi *Kubala* ku tahisizwe sina *Kubala ni Kualaba*.

6.1.1 MT1 KUBULELA NI KUTEELEZA

Baituti ba ka kona:

- BT1 kuutwisisa, kubeya lika kakuitatelela ni kulitahisa kakubonisa ngana, muhupulo ni maikuto sakata;
- BT2 kualaba kaswanelo ha ba fiwa litaelo ni likuka ze swanelwa kulatelelwa kakubulela;
- BT3 kunyakisisa liñusa/litaba ni kuketa ze swanela kusebeza mwamayemo a tokwahala kapa a ketilwe;
- BT4 kubulela hande kazibo ya kale ye ba na ni yona ni kutahisa maikuto, mihupulo ni za buikupuleli;
- BT5 kulemuha litaluso za manzwi a sa utwahali hande ni buineelo bwa mutu;
- BT6 kuambolisana kakutala, kaswanelo ni kuutwahala hande, kungelela cwalo kuikunga kuba mwamayemo a mutoloki haiba ku kutokwahala cwalo;
- BT7 kulatelela hande za kukananisana kamulomo, kulika kufumana buniti bwa taba ni kufumana mafelelezo a yona.

6.1.2 MT2 KUBALA

Baituti ba ka kona:

- B1 kuutwisisa ni kubapanya mañusa/litaba ze utwahala ni litaluso;
- B2 kufumana, kunyakisisa ni kuketa litaba ze swanelwa kusebeliswa kanzila ye tokwahala kapa ye ketilwe;
- B3 utwisisa ni kulemuha litaluso za manzwi a sa utwahali hande ni buineelo bwa mutu;
- B4 kulemuha bañoli mo ba kona kufitiseza litalusoza butokwa ni kungelela cwalo ni puo, sibupeho ni pupo mo konezi kutahisa se siñwi kwataluso ya litimana ze balilwe.

6.1.3 MT3 KUÑOLA

Baituti ba ka kona:

- Ñ1 kubeya lika kakuitatelela ni kulitahisa kakubonisa ngana, muhupulo ni maikuto sakata;
- Ñ2 kualaba kaswanelo kuamana ni mañusa/litaba, maikuto ni buineelo bo butahisizwe ki timana ye balilwe;
- Ñ3 kuñola hande kazibo ya kale ye ba na ni yona ni kutahisa maikuto, mihupulo ni za buikupuleli;
- Ñ4 kuambolisana kakutala ni kaswanelo ni mufuta wa bateelezi kapa babali ba bafilwe;
- Ñ5 kulukisa hande ni kufitisa liñusa kanzila ye filwe kakusebelisa litimana ni mifuta-futa ya libupeho za lipulelo;

- Ñ6 kusebelisa kaswanelo peletelo, maswayo a kubala ni likalulo kaufela ze amani ni puo, zibo yeswanela yamazwi ni muñolelo;
- Ñ7 kuñola kabuikupuleli misebezi kaufela ya kuñolela kufitisa maikuto.

6.1.4 MT4 LITIMANA

Kualabela ka Buikupuleli kwalitimana

Baituti ba ka kona:

- L 1 kubulela sesiñwi kasesi lelilwe, kufitisa taluso kabutungi mwatimana;
- L2 kusupeza maikuto akutabela, kapa kukanana kaswanelo kusesi bulelwa;
- L 3 kuambolisana kanyakisiso, maseme, ni kualaba kalabo ya maikuto amutu;

6.1.5 MT5 MAKANDE AKUBULELA (MATANGU) ni KUÑOLA

Sizo ni mipilelo yasicaba – musebezi wakwanda sikolo

Baituti ba ka kona::

- M1 kuezisa patisiso, kufumana, kutaluhanya.kutatuba ni kutahisa bupaki bobusupa lika zakale zasizo fo lizwa;
- M2 Kubulela kabukwala litaba ni likalabo zeswanela ni kutalusa lika zeshutanashutana za sizo kakuliñola;
- M3 Kubupa maikuto ni kualabela kwalitaba zefumanwi za mikwa yasizo

6.2 SWALISANO MWAHALA MILIBO YATATUBO NI LIKALULO

Likalulo	Milibo yaTatubo								
	MT1 Kubulela ni Kuteeleza	MT2 Kubala	MT3 Kuñola	MT4 makande	MT5 Makande akubulela (matangu) ni kuñola		Mayemo a Kualulwa kwa Linepo		
								Linepo (sipimo) zecincizwe	Kalulo ya %
	Linepo	Linepo	Linepo	Linepo	Linepo	Linepo zesika lukiswa kaufeela	Mayemo asipimo		
Pampili 1: Kubala ni ketelelo ya kuñola		40	10		50	55	1.455	80	40
Pampili 2: Makande akuñola			40			40	1	40	20
Pampili 3: makande akubulela ni kuñola				20		20	1.5	30	15
Pampili 4:					20	20	1	20	10
Pampili 5: tatubo ya Kubulela	30					30	1	30	15
Kusufazo	30	45	50	40		165		200	100
mayeno asipimo	1	1.455	1.5 (10) + 1 (40)	1.5 (20)	1(20)				
Linepo zecicizwe	30	65	15+40=55	20	30	200			
Milibo yaTatubo mwa %	15	32.5	27.5	10	15	100			

6.3 TOLOKO YAMAPAMPILI

Pampili	Mufuta wa Lipuzo	Linepo	Nako
Pampili ya 1 Kubala ni Ketelo ya Kuñola	Kutabe kubile ni makande mabeli anani fa simuluha. Butelele bwa likande ni likande bunani kuba likepe lililiñwi ni licika la pampili ya tatubo kapa manzwi a 800 falikande ni likande. Kono kukona kuba ni shutano kwamanzwi akañolwa kakuya kalipuo zeshutana. Kmt: likande lamwasikuwa likona kuba ni manzwi alikana 800 kono hali tolokiwa mwasilozi manzwi akona kufitelela kapa kusafitelela 800. Kukaba ni lipuzo zetalu mwakalulo ye. Kalulo ya A <u>Puzo ya 1</u> Kubala kakutwisiso (yezwelela falikande lapili) Kalulo ye ina ni lipuzo za kutwisiso ze tatuba milibo yatatubo yecwale ka: MT2 KUBALA <i>Baituti ba ka kona:</i> B1 kuutwisisa ni kubapanya mañusa/litaba ze utwahala ni litaluso; B3 utwisisa ni kulemuha litaluso za manzwi a sa utwahali hande ni buineelo bwa mutu; B4 kulemuha bañoli mo ba kona kufitiseza litaluso za butokwa ni kungelela cwalo ni puo, sibupeho ni pupo mo konezi kutahisa se siñwi kwataluso ya litimana ze balilwe. Linepo zalinombolo zecwale ka MT3 B3 ni B4 ki 2 kapa ki 3 mi ki zona zeka hatelelwa ni kufiwa. Lipuzo zesalaeli zeka ñolwa kono likatokwa lipuzo zenamalalile feela kapa kuzwelela falikande. Puzo ya 2 Ibonelwa ka mabaka a sesi batahala, kusufazo (yezwelela falikande lapili) Puzo ye i ta tatuba zibo ya kukona, kusufaza za butokwa kuzwelela falikande. Puzo ye ikaba mwalikalulo zepeli. (a) Batatubiwa baka kona kuñola lika zabutokwa zemwalikande kabukuswani kuli bafumane linepo ze 15. (b) Batatubiwa bakasebelisa litabanyana zabutokwa za mwa (a) kuñola kusufazo yalinepo ze 5. Butelele bwakusufazo ikaba mwahalaa manzwi alikana 100- 150. Puzo ye ika tatuba milibo yatatubo yecwale ka: Puzo ya 2 (a)	[15] [20]	

Pampili	Mufuta wa Lipuzo	Linepo	Nako
Pampili ya 1 Kubala ni Ketelelo ya Ñola (izwelapili)	MT2 KUBALA <i>Baituti baka kona:</i> B1 kuutwisisa ni kubapanya mañusa/litaba ze utwahala ni litaluso; B2 kufumana, kunyakisisa ni kuketa litaba ze swanelwa kusebeliswa kanzila ye tokwahala kapa ye ketilwe; Puzo ya 2 (b) MT3 KUÑOLA <i>Baituti ba ka kona:</i> Ñ 1 kubeya lika kakuitatelela ni kulitahisa kakubonisa ngana, muhupulo ni maikuto sakata; Ñ 2 kualaba kaswanelo kuamana ni mañusa/litaba, maikuto ni buineelo bo butahisizwe ki timana ye balilwe; Ñ 3 kuñola hande kazibo ya kale ye ba na ni yona ni kutahisa maikuto, mihupulo ni za buikupuleli; Ñ 4 kuambolisana kakutala ni kaswanelo ni mufuta wa bateelezi kapa babali ba bafilwe; Ñ 5 kulukisa hande ni kufitisa liñusa kanzila ye filwe kakusebelisa litimana ni mifuta-futa ya libupeho za lipulelo; Ñ 6 kusebelisa kaswanelo peletelo, maswayo a kubala ni likalulo kaufela ze amani ni puo, zibo yeswanela yamazwi ni muñolelo; Talima ñambeko ya B yakubonela musebezi wa ketelelo ya ñola. Kalulo ya B <u>Puzo ya 3 Ketelelo yaKuñola ni Kualabela</u> kwalikande labubeli (2) Baituti baswanela kuñola likepe lamanzwi a 250-300 kuamana likande la 2. Wo ki musebezi wa ketelelo ya kuñola, wo cwale kakuñola liñolo, taba yamwamitende kapa magazini, tahiso, piho, liñusa la sibubui kapa buka yakatiso yakazazi. Maikuto abatatubiwa atahiswe kuamana ni se sili mwatimana yebalilwe. Linepo ze 15 likafiwa kwakubala mi ze 5 ikaba zakuñola. Puzo ye ika tatuba milibo yatatubo yecwale ka: MT2 KUBALA <i>Baituti ba ka kona:</i> B1 kuutwisisa ni kubapanya mañusa/litaba ze utwahala ni litaluso; B2 kufumana, kunyakisisa ni kuketa litaba ze	[20]	

Pampili	Mufuta wa Lipuzo	Linepo	Nako
Pampili ya 1 Kubala ni Ketelelo ya Ñola (izwelapili)	swanelwa kusebeliswa kanzila ye tokwahala kapa ye ketilwe; B3 kuutwisisa ni kufumana litaluso za manzwi a sa utwahali hande ni buineelo bwa mutu B4 kulemuha bañoli mo ba konela kufitisa ze batokwa; ni kubatisisa kamo puo, sibupeho ni pupo li konezi kutahisa se siñwi kwataluso ya litimana ze balilwe MT3 KUÑOLA <i>Baituti ba ka kona:</i> Ñ 1 kubeya lika kakuitatelela ni kulitahisa kakubonisa ngana, muhupulo ni maikuto sakata; Ñ 2 kualaba kaswanelo kuamana ni mañusa/litaba, maikuto ni buineelo bo butahisizwe ki timana ye balilwe; Ñ 3 kuñola hande kazibo ya kale ye ba na ni yona ni kutahisa maikuto, mihupulo ni za buikupuleli; Ñ 4 kuambolisana kakutala ni kaswanelo ni mufuta wa bateelezi kapa babali ba bafilwe; Ñ 5 kulukisa hande ni kufitisa liñusa kanzila ye filwe kakusebelisa litimana ni mifuta-futa ya libupeho za lipulelo; Ñ 6 kusebelisa kaswanelo peletelo, maswayo a kubala ni likalulo kaufela ze amani ni puo, zibo yeswanela yamazwi ni muñolelo; Ñ 7 kuñola kabuikupuleli misebezi kaufela ya kuñolela kufitisa maikuto. Talima ñambeko ya B yakubonela musebezi wa ketelelo ya ñola.		
Pampili ya 2 Makande a Kuñola	Pampili ye itatatuba zibo ya muituti kuamana ni makande akuñola. Litoho zamakande ze 6 (silela) za kuiketela ki zeta fiwa, ili ze bata kuli muituti a alabe kapa kufitisa zahae kukandeka, kutalusa kapa kukanana kanzila ya mukwa oswanela. Bata keta toho <u>iliñwi</u> mi bata ñola manzwi aswanela butelele. Puzo ye ika tatuba milibo yatatubo yecwale ka: MT3 KUÑOLA <i>Baituti ba ka kona:</i> Ñ 1 kubeya lika kakuitatelela ni kulitahisa kakubonisa ngana, muhupulo ni maikuto sakata; Ñ 3 kuñola hande kazibo ya kale ye ba na ni yona ni kutahisa maikuto, mihupulo ni za buikupuleli; Ñ 4 kuambolisana kakutala ni kaswanelo ni mufuta	Kaufela: 55	2 liholo

Pampili	Mufuta wa Lipuzo	Linepo	Nako
Pampili ya 2 Makande a Kuñola (izwelapili)	wa bateelezi kapa babali ba bafilwe; Ñ 5 kulukisa hande ni kufitisa liñusa kanzila ye filwe kakusebelisa litimana ni mifuta-futa ya libupeho za lipulelo; Ñ 6 kusebelisa kaswanelo peletelo, maswayo a kubala ni likalulo kaufela ze amani ni puo, zibo yeswanela yamazwi ni muñolelo; Ñ 7 kuñola kabuikupuleli misebezi kaufela ya kuñolela kufitisa maikuto. Talima ñambeko ya C yakubonela musebezi wa likande la kuñola.	Kaufela: 40	1 hola 30 mizuzu
Pampili ya 3 Nyakisiso yaKualabela kwalikande	Kukaba ni likande liliñwi lebasika bala kale batatubiwa, ni puzo iliñwi ye bata mabaka aphilwe. Likande likona kuzwa mwabuka ya kubala kapa (mikanga, yamakande, kapa yalipapali) yetolokilwe kuzwelela mwapuo yeñwi kapa likande la kukanana, likande la tundamo ya mipilelo ya sicaba, mo kuna ni linguli,ni makabisa puo. Puzo ye ika tatuba milibo yatatubo yecwale ka: MT4 Nyakisiso yakualabela kwalikande <i>Baituti ba ka kona:</i> T 1 kubulela sesiñwi kasesi lelilwe, kufitisa taluso kabutungi mwatimana; T2 kusupeza maikuto akutabela, kapa kukanana kaswanelo kusesi bulelwa; T 3 kuambolisana kanyakisiso, maseme, ni kualaba kalabo ya maikuto amutu; Talima ñambeko ya D yakubonela musebezi walikande kapa piho yezwa fa Nyakisiso ya Kualabela kwalikande	Kaufela: 20	Hola 1 ni mizuzu ye 20
Pampili ya 4 Sizo ni mipilelo yasicaba (musebezi wa Nyakisiso ya ñola)	Butungi bwa Kalulo ye bu itingetile famufuta wa mipilelo yasizo ni litaba zasizo ni puo, kakuya ka patisiso ni maikuto abuikupuleli. Mifuta ya litoho ika fiwa ka kuyaka ka puo ni silambasi. Katokomelo yakuswanelela kwalipuo kaufela, ki kwabutokwa kuli batatubiwa kaufela mwalipuo baka koleka litaba zeshutanashutana zeka ba konisa kunyakisisa kapa kutatuba litaba zebafumani. Batatubiwa haba tahisa ni kutalusa, baswanela kubulela ka bukwala ni kualabela kwa lika zebafumani. Kacwalo tokomelo ika beiwa hahulu kwa milibo yatatubo. Zetatama ki litoho feela zekonwa kusebeliswa ha kuezwa nyakisiso:		

Pampili	Mufuta wa Lipuzo	Linepo	Nako
Pampili ya 4 Sizo ni mipilelo yasicaba (musebezi wa Nyakisiso ya ñola)	• buswa, sisimo, zaikale, lifa, lisupo zakale, • mikwa yalitumeliso • mikwa ya mitinelo • Mikwa ya mipilelo • Lico, kungelela ni mikiti, ni zalikutulo • Lipina, limpo ni mikwa ya mibinelo • Makandenyana azakupaelela, kupepiwa kuisa lifu • Mayemo alitulo zasizo ni mayemo akukabela misebezi • Zibo mikwa yasizo ni mipilelo yamakete • Tumelo, kupaelela ni tuto yalitumelo Butelele bwamusebezi wanyakisiso ikaba manzwi amwhalaa 700-1000 alikande la kuambola kapa piho. Zeñwi lisebeliso litokwa litaba zefilwe ki batu, mazazi ni libaka kone ba buzakelwa lipuzo, maswaniso, lika ni manzwi ahapilwe mwalitapa (CD) asafiteli mizuzu yeketalizoho (hakukonahala). Pampili ye ika tatuba milibo ye tatama yatatubo: M1 kueza patisiso, kufumana, kutaluhanya.kutatuba ni kutahisa bupaki bobusupa lika zakale zasizo fo lizwa; M2 Kubulela kabukwala litaba ni likalabo zeswanela ni kutalusa lika zeshutanashutana za sizo kakuliñola; M3 Kubupa maikuto ni kualabela kwalitaba zefumanwi za mikwa yasizo. Talima Ñambeko ya E: Sikuka sakubonela musebezi wa Nyakisiso wa kwanda sikolo kalulo ya pampili ya 4 ni 5)		
Pampili ya 5 Tatubo ya kubulela	Toho ye yaTatubo yaKubulela (kubulela ni kuteeleza) ikaitinga fa nyakisiso ya mutatubiwa famusebezi wapatisiso yeñozwi kwamakalelo, mutatubiwa uka tahisa kabukuswani mutomo wa Patisiso. Mutatubiwa uswanezi kuzwelapili kufa butungi bwa libaka ha ketile toho yeo yangambolo. Papmpili ya ikaba ni likalulo zepeli: Kalulo A: Tahiso. linepo 10 Tahiso haina kufitelela mizuzu yekatalizoho, mizuzu yemibeli ikaba mutatubiwa yakabulela. Mizuzu yemilalu ikasebeliswa kwakubonisa lisebeliso mi mutatubiwa uswanezi kufa maikuto ahae.	Kaufela: 20	Halibatahali

Pampili	Mufuta wa Lipuzo	Linepo	Nako
Pampili ya 5 Tatubo ya kubulela (izwelapili)	Batatubiwa: - batahisa musebezi wanyakisiso (kapa piho) kakubulela - kabukuswani batahisa mutomo wa toho kabutungi wapatisiso - kaswanelo baswanela kuzwelapili kubulela-konji habapalelwa kufeza mwanako yefilwe ki mutatubi kona akabasusueza - baswanela kubonisa kulemuha kubateñi kwabatelezi kakusebelisa mukwa omunde wakubulela nikusebelisa zeswanela - habasikalumelwa kusebelisa lika zekabatusa kwakutahisa ngambolo kubafa sikuka kungelela cwalo ni kubala tupampili fokuñozwi buitukiso bwabona Mutatubi: - uñola tutaba totukaba mutomo wangambolo watahiso hainze izwelapili Kalulo B: Ngambolo (mizuzu ye 8 – 10) linepo 20 Mutatubi: - ubuza lipuzo kutatuba zibo yamuituti yakuteeleza isi kumususueza kuba mwangambolo - ulika kufumana buniti bwalitaba zatiiseza mutatubiwa kuli kiza niti kakumubuzisisa - utusa feela kalikelezo mwakuketa toho yangambolo kono mwalitukiso zangambolo haswaneli kubamwateni. - uikambusa kwamukwa wakubata kuswabisa mutatubiwa, utokwa feela kuli mutatubiwa akenise maikuto ahae fatoho yataba yeambolwa	Kaufela: 30	±15 mizuzu

6.4 BUTUNGI BWAMILELO YA MAPAMPILI ATATUBO

Milibo ya Kutatuba		Pampili ya 1	Pampili ya 2	Pampili ya 3	Pampili ya 4	Pampili ya 5
MT1	KT1					✓
	KT2					✓
	KT3					✓
	KT4					✓
	KT5					✓
	KT6					✓
	KT7					✓
MT2	B1	✓				
	B2	✓				
	B3	✓				
	B4	✓				
MT3	Ñ1	✓	✓			
	Ñ 2	✓	✓			
	Ñ 3	✓	✓			
	Ñ 4	✓	✓			
	Ñ 5	✓	✓			
	Ñ 6	✓	✓			
	Ñ 7	✓	✓			
MT4	T1			✓		
	T2			✓		
	T3			✓		
MT5	M1				✓	
	M2				✓	
	M3				✓	

6.5 LITOLOKO ZA MAYEMO A LINEPO

Litoloko za mayemo a linepo li fezwi kufa katulo ya mayemo a linepo a 1 kuisa ku 4 i li kufa kutwisiso ya mayemo sakata a konile kufitiswa/kuboniswa ki munituti ya filwe linepo ze cwalo. Litoloko li tameha kutaluswa kakuya kaMilelo ya Tatubo ye shashuluzwi hande mwaKalulo ya 5 ni 6 ya silabasi ye, kono ku nze ku tokomezwi kuli baituti ba ngile tuto ye famayemo a Puo ya Pili. Litoloko za mayemo a linepo ha li ami feela linepo za kalulo ye ñwi ni ye ñwi ya tatubo i nosi. Mayemo a linepo zamafelelezo zefilwe a ta itinga famusebezi kaufela o ezizwe mwalikalulo kamukana za tatubo. Kusafumana hande mwalikalulo ze ñwi za tatubo ku kona kukutisezwa fafasi ki kueza hande mwalikalulo ze ñwi mi toloko ya mayemo a linepo i ta fitisa mayemo a swanela.

Munituti wa Mayemo a A u kulubelwa:

1. kuutwisisa mifutafuta yamakande ni kuabeya hande mwakubulela ni kuñola.
2. kufumana lisebeliso mwa litimana za kubulela ni kuñola ni kuketa, kukusufaza, kutahisa ni kutatuba kabutungi bwa sesiswanela.
3. kuitahisa ni bonisa zibo kabutungi ni kutatulula hande maikuto kamwaikutwela ni mwahupulezi.
4. kulemuha litaluso zaniti zamuñoli kapa mubuleli ni taluso yamanzwi, litimananyana ni mukwa wa sebeliso ya puo.
5. kubonisa mukwa omunde wakuhapa maikuto abatu ni kutwisiso ya sebeliso yapuo.
6. kuñola lifiha zebupilwe hande kabuikupuleli kakusebelisa lipulelo zeswanela kubonisa peletelo yelukile, maswayo akubala, likalulo kaufela zapuo ni muñolelo.
7. kualabela ni kunyakisisa kuzebulezwi ni zeñola kakutala ni kakuutwahala;
8. kualabela kakutwisiso, kamasisi kalabo yafumani mwalitimana ni mañusa afumanehile kuzwelela kuzasizo.
9. kubonisa zibo yende yapatisiso kakufumana toho yapatisiso yende, kubupa mulelo wapatisiso, kuketa mukwa/ mikwa omunde wapatisiso, kukubukanya, kutatulula, kukandekisana ni kutahisa liñusa.

Munituti wa Mayemo a C u kulubelwa:

1. kuutwisisa mifutafuta yamakande akuñola ni akubulela, ni kuatahisa kamukwa oswanela ni kakuutwahala hande;
2. kufumana lisebeliso zebulezwi ni zeñozwi ni kuliketaketa ni kutahisa zeutwahala zebatahala;
3. kubupa ni kutahisa zibo yefumanwi ka kutala ni kunyakisisa sesi fumanwi ni zeakalezwa;
4. kulemuha litaluso za litaba zetata ni mukwa wo muñoli kapa sibubui na bonisa zibo yamanzwi ni litaluso, litimananyana ni makabisa puo;
5. kusupeza mutomo wazibo kwabateelezi ni sebeliso ya puo yeswanela;
6. kuñola hande litimananyana, kusebelisa likalulo zalitaba kaswanelo, kupeletela, maswayo akubala ni likalulo kaufela zapuo ni muñolelo;
7. kualabela kuzebulezwi ni kuzeñozwi ka kuutwahala ni sepo; 8.

8. kutahisa zelikani kakualabela kwalitimana ni liñusa le lifumanwi mwapatisiso yaza sizo ni muñolelo o swanela;
9. kusupeza mukwa omunde wazibo ya kutaluhanya toho yapatisiso, kubupa mutomo wapatisiso, kufumana, kualuhanya, kotalusa ni kutahisa litaba zefumanwi;

Muituti wa Mayemo a E u kulubelwa:

1. kuutwisisa mabaka abunolo mihupulo ni maikuto amifutafuta ya makande akuñola ni akubulela ni kuatahisa ka tatelelano mwaliñusa ni kuñola;
2. kufumana lisebeliso zakuñola ni zakubulela ni kufa maikuto mo liutwahalela;
3. kotalusa zibo yalika mo liinezi ni kufa maikuto ni zehupuzwi;
4. kusupeza mutomo wazibo yapatisiso wolukile, kamutala kukona kufumana ni kubupa hande litaba ni kulitahisa;
5. kubonisa zibo yakusebelisa puo mwalinzila zeshutanashutana;
6. kuñola litaba zekuswani kabuikupuleli , buzwa mwa peletelo ni maswayo akubala ni kupalelwa kubupa litaba zenamalalile hande, mafosisanyana abilaeza kono hahanisi kutwisiso.
7. kufa maikuto kwalitimana ni mañusa kakuutwahala ni buisepo;
8. kubulela ni kotalusa lika zefumanwi zasizo ka kusabonisa buisepo hande.
9. kusupeza likalulo zapatisiso mi kuna ni butata bwakufumana toho yapatisiso mi kuna ni butata bwakufumana toho yapatisiso, ku bupa mutomo, kuketa mukoloko walisebeliso zapatisiso, kukoleka nikunyakisisa, kuambola nikufitisa litaba.

Muituti wa Mayemo a G u kulubelwa:

1. Kuutwisisa litaba za makalelo, mihupulo ni maikuto ni kuafitisa mwanzila ye utwahala ya kubulela ni kuñola.
2. Kufumana lisebeliso mwalitimana zeñozwi ni kubulela ni kufitisa maikuto kuzona ka mo liinezi.
3. Kotalusa zibo kakutala fa mayemo a bona ka mo bafumanezi ni kuhupulela.
4. Kulemuha taluso ye utwahala ye bunolo ya mukwa wa muñoli kappa /mubali.
5. Kubonisa temuho yakuli puo isebeliswa mwalinzila ze shutana-shutana ni mwamayemo ashelana-shelana
6. Kulika kuñola mwalipulelo zebunolo- mafosisa mwa peletelo ni sebeliso yamaswayo akubala ni kubupa lipulelo zetelele kono ili zesatise sitataliso mwa kuambola.
7. Kualabela kwalitimana zeñozwi ni zebulezwi ka litoloko zelikani ni seponyana-batokwa tuso.
8. Kufitisa maikuto ahae amakuswani kwa litimana ni mañusa afumanwi mwa litaba zasizo.
9. Kubonisa zibonyana ya patisiso ni kuba ni butata mwakulemuha toho ya patisiso, kubupa milelo ya patisiso, kuketa mikwasakata ya patisiso,kukoleka, kunyakisisa, kuambola ni ku fitisa mañusa.

ÑAMBEKO YA A:**LINANEHO KAMO KU BONELWA MUSEBEZI- KUSUFAZO (PAMPILI YA 1)**

Sipimo sesi latelela sika sebeliswa kwabonela puzo ya 2 (b) kuzwa fa linepo ze 5.

Mikoloko	Litoloko / Sipimiso	Linepo
1	Kusufazo izwelela fa makande ni kubulela hahulu lika kaufela zetokwa puzo. Litaba kaufela zetokozwi mwamakande lisebelizwe kabukuswani bobu utwahala ki mutatubiwa kamanzwi aswanela hande. Litaba zwako ni zetezi ni makopanyi, manzwi ni litaba zekuswani lisebelisizwe kaswanelo kakubapanya ni kufumana shutano.	5
2	Kusufazo izwelela onacwalo feela falikande nihaike manzwi amañwi hasebeliswi. Litaba zeñwi zetokozwi mwamakande zautwahala, ni kusebelizwa ki mutatubiwa kamanzwi aswanela hande. Kuna ni bupaki bwalitaba zazwako ni zetezi ni kubonisa kuswalisano yebapanywa .	4
3	Kuna ni bupaki bo busupeza kuli kusufazo iezizwe nihaike kuli nako kaufela haiutwahali. Manzwi abuikupuleli asebelisizwe mwakusufazo kono hañata sina kamutala, ayendamezi fakubulela litaba. Buniti, mihupulo ni maikuto halisika fitiswa kamukwa oswanela watatelelano.	3
4	Kubonisa bupaki bwakusufazo kanako yeñwi nihaike kuna ni maikuto asa swaneli ni kutelefaza toloko. Kunani kukopolola manzwi kokutuna kapa litabanyana zezwa falikande.	2
5	Kusufazo haina tatelelano mi haisika tomama. Manzwi kapa litabanyana hañatañata ki zakukopisa kuzwelela falikande.	1
6	Hakuna sesiutwahala sesibonaha mi kutata kubupa muhupulo wakusufazo. Mutatubiwa ukutelakutela likande kaufela.	0

ÑAMBEKO YA B: LINANEHO ZAKUBONELA MUSEBEZI-KETELELO YAKUÑOLA (PAMPILI YA 1)

Kubala

Kalulo yakubala yezwelela fapuzo ya 3 yalinepo ze15 ikabonelwa kakuitusisa zetatama:

Mikoloko	Litoloko / Sipimiso	Linepo
1	Kalabo ibonisa kabutungi bwasesi balilwe mwatimana. Zibo yezwa mwatimana isebelisizwe hande mwakalabo. Litaba zabutokwa liketilwe ni kusebeliswa hande kuzamaelela ni mulelo wasesiñolwa.	13 – 15
2	Kalabo ibonisa bucaziba mwakubala timana. Zibo yezwa mwatimana ibatisizwe kakutala kono ikona kubakuli hasikahuliswa kakuyelela ni timana. Kubile ni zeñwi zetusa zasebelisize munituti.	10 – 12
3	Kuna ni bupaki bwakuli timana ibalilwe kaswanelo. Zibo yelikani yezwa mwatimana ihupuzwi kono haisikahuliswa kakutala. Kubile ni mokuñwi mokusebelisizwe zetusa.	7 – 9
4	Timana ibalilwe isi kabutungi. Kuna ni tiko yakubata kuisa maikuto fazibo yatimana nihaike maikuto ao asali amanyinyani kukona kualabela kwapuzo kakuli aphilwe feela kamoainezi mwatimana.	4 – 6
5	Timana ibalilwe kakutwisiso yenyinyani. Zibo yezwa mwatimana haisika huliswa kapa kuhupulwa. Hakuna zeñata zesupeza kuli munituti uamile kwatimana kapa kwapuzo. Likalulo zeñata libonisa kuli munituti na ñola feela manzwi moainezi mwatimana.	1 – 3
6	Kalabo haibinisi kuzamaelela ni timana kapa puzo. Kuna ni kukopisa kokusazamaeleli kuzwelela mwatimana.	0

Kuñola

Kalulo yakuñola yezwelela fapuzo 3 yalinepo ze 5 ikabonelwa kakuitusisa zetatama.

Mikoloko	Litoloko / Sipimiso	Linepo
1	Puo yesebelisizwe ibonisa buikupuleli bobutezi ni kuluka. Mihupulo yemwakalabo kiyetahisizwe kaswanela ni kakukolwisisa. Mukwa wakuñola ubeilwe hande luli. Litaba zabutokwa ni maikuto kungelela cwalo ni sibupeho sakalabo litahisizwe ni hatiswa hande kabukwala luli.	5
2	Kuna ni tokomelo yamifuta yemiñata yazibo yamanzwi ni litaba. Puo yesebelisizwe mwakalabo yautwahala. Muñolelo oswanela usebelisizwe nako kaufela. Litaba zabutokwa ni maikuto kungelela cwalo ni sibupeho sakalabo litahisizwe ni hatiswa hande.	4
3	Zibo yamanzwi ni puo yesebelisizwe izamaelela ni mifuta yemiñata yalitaba zetamahana. Muñolelo ubonala hande kono kusana ni kusautwisisa hande. Ni hakubonahala kuli kalabo iñozwi kakulatelelana, kusana ni mafosisa kwasibupeho sakalabo.	3
4	Zibo yamanzwi ni puo zesebelisizwe libonahala kuba zelukile, nihaike ze kizesebelisiwanga kamita. Kusebelisizwe feela muñolelo oswana. Kuna ni zetondahala mwasibupeho sakalabo ni kukopisa manzwi kappa litabanyana kamoliinezi mwatimana.	2
5	Mukwa wakuñola hauzamaeleli mi haubonahali hande mwamusebezi. Mifuta yalitaba zesebelisizwe kiyeminyinyani. Puo haisika sebeliswa kakuisseza maikuto kwamusebezi. Sibupeho sakalabo hakisona hande mi litaba halilatelelani hande.	1
6	Kalabo haiutwahali.	0

Ñambeko ya C: Linaneho kamo Kubonelwa Musebezi o Ñozwi (Pampili ya 2)

Puo ni Sibupeho

Mukoloko	Toloko / sipimo	Linepo	Mukwa ni kunepahala
1	Zesimulula, zabuikupuleli, kupetahala, zibo yamanzwi yezwile mubano, pupo yamayemo azwezipili, litimana zende hahulu, mayemo alumelelwa, hakuna mafosisa.	17 – 20	Ze tabisa; ze simulula hande; ze na ni mutomo o utwahala; ze itatelela kaswanelo; ze kolwisisa; ze bupani moho; ze yelega ni toho ya taba.
2	Puo yehupuzwi, sebeliso yalinguli yekolwisa; litimana libupilwe; kupetahalile; zibo yamanzwi ibupilwe; kuna ni mafosisa amanyinyani aliteñi.	13 -16	Sebeliso ya puo ya buikupuleli ye likani; sebeliso ye swanela ya linguli; sebeliso ye pahami hanyinyani ya manzwi; litimana ze swanela; sebeliso ya manzwi ye swanela; mafosisa a likani Ze talusa kaswanelo ze ama toho ya taba; ze bonisa mutomo sakata; sibupeho se siswanela.
3	Kamokulelezwi, tatelelano yazefitiswa; kutwahala zibo yamanzwi; mafosisa akutakutela; zibo yelikani feela.	9 – 12	Ha kuna buikupuleli; zibo ya manzwi ye likani; pupo ya lipulelo ye likani; kusasebeliswa hande kwa litimana; kutokwa zibo ya ba babulelwa kubona; puo ye si yona hande; puo ye si yona hande; mafosisa a mañata; mukwa Kubonisa zibo ya toho ya taba; kuama hanyinyani famutomo; sibupeho se silyangana hanyinyani; ze latelela toho ya taba; sibupehonyana se siutwahala
4	Kufitisa mihupulo kulikani feela; sebeliso ya zibo yamanzwi yelikani; litimananyana hali zamaeleli; kuna ni mafosisa amañata.	5 – 8	Zibonyana ya kukona kufitisa maikuto; zibonyana ya sebeliso ya manzwi; pupo ya lipulelo ye sa tabisi; litimana ze fokola; zibo ye nyinyani ya ba babulelwa kubona; mafosisa a maswe a lyanganisa. Ha kuna ze ama toho ya taba; li kutezi hahulu fafasi; ha kuna mutomo o bonahala; ze sa tabisi; mafosisatuna; kutakutelo ye sa bonisi kuba ni tuso.
5	Zautwahala; muhupulo wosa utwahali; litabanyana zebunolo libupilwe; mafosisa amaswe akutakutela.	1 – 4	Kusakona kufitisa maikuto; ha kuna zibo ya manzwi; lipulelo ze si ka felelela; mafosisa a maswe hahulu. Ze zwile mwanzila; ha li si ka tamahana moho; ha kuna mutomo; mihupulo ye si ka tamahana; butelele bo bu sa swaneli; kutakutelo ye sa bonisi ngana

Zemwahali ni Sibupeho

Mukoloko	Toloko / sipimo	Linepo
1	Kutabisa, kusimulula, mutomo watoho washashaula; kuzwelapili luli; kukolwisa; sibupeho sesitomahana moho; kubonisa mubano wazibo yatoho; butelele bobuswanela ni kulukela.	17 – 20
2	Toho yautwahala; butungi bwatoho bwautwahala; mihupulo iketilwe katokomelo; sibupeho saswanela; butelele bufiltile fo buswanela.	13 -16
3	Musebezi woswanela; kubonisa mayemo atoho ni mukwa woutwahala; tatelelano yebeilwe kaswanelo.	9 – 12
4	Zakamita zetahisizwe zabonahala, kuna ni buutungi bobuna ni tuso, hakuna sesi utwahala mi bupaki fokuñwi buteñi; kuna ni sibupeho.	5 – 8
5	Butungi ni mihupulo yebunolo; tatelelano yalika haiyo; sibupeho sesi fosahalile kapa hakuna sesi bupilwe; mafosisa amaswe amañata.	1 – 4

**ŊAMBEKO YA D: MOKUBONELWA NYAKISISO YAKUALABELA KWA
LIKANDE (Pampili 3)**

MT4 LITIMANA

Kunyakisisa ni kualabela kwatimana

Baituti baka kona ku:

T4 Kufa maikuto kusesi lelilwe, kufa taluso yecimbukile ni timana yenani mutomo ni butungi;

T5 Kusupeza maikuto akutabela, ni kufitisa mukwa wakukanana kaswanelo:

T6 Kutahisa kanyakisiso, kuba ni maikuto akualabela kwalika ka maseme

Mukoloko	Linepo	Toloko / sipimo
1	17 – 20	Mihupulo, mutomo walitoho, mulelo wamuñoli, mikwa, puo, ncc. Zatatubiwa; kubuluka ni kualuhanya ni kunyakisisa ni kutalusa patisiso kabukuswani ni kuatula timana; kuketa bupaki kakutaluhanya ni kaswanelo ni kutalusa hande ni katundamo yenani mabaka afitisizwe .
2	13 – 16	Mihupulo, mutomo walitoho, mulelo wamuñoli, mikwa, puo, ncc.linyakisizwe; kufilwe litaba zebupilwe kakunyakisisa mwalitimana ni kuliatula kaswanelo ; kuketa bupaki bo buyemela mabaka afilwe kakutala.
3	9 – 12	Mihupulo, mutomo walitoho, mulelo wamuñoli, mikwa, puo, ncc. kufilwe litaba zeatula likande ; kaswanelo kuketiwa bupaki bo buyemela mabaka afilwe kakutala.
4	5 – 8	Mihupulo, mutomo walitoho, mulelo wamuñoli, mikwa, puo, ncc. Libulezwi; kufilwe maikuto anamalalile aama likande ni zelikani feela zeataluswa; zeketilwe linani bupaki bobu utwahala , kono bupaki habusika bupiwa hande.
5	1 – 4	Mihupulo, mutomo walitoho, mulelo wamuñoli, mikwa, puo,ncc. litalusizwe; zetiiselizwe ni kufitisizwa mwalikande lilikani feela; bupaki bulikani feela.
6	0	Lisebeliso haliswaneli kufiwa zesiñwi.

ÑAMBEKO YA E: SIKUKA SA KUBONELA KALULO YA MUSEBEZI WA PATISISO WO EZWA KWANDA SIKOLO (Pampili ya 4 & 5)

SIZO NI MIPILELO YASICABA: MUSEBEZI WAPATISISO YAKUÑOLA

KAMAISO

Nako

Musebezi wapatisiso ya kuñola (Patisiso ye ezwa kwanda sikolo) iswanezi kufela kwamafelelezo akalulo- temu ya bubeli yasilimo.

Patisiso.

Batatubiwa baka keta lisebeliso zabaikale zasizo, kmt, sika, pina, kubina, muyemeli, kulamateka lika kapa batu, sibaka, zibo ya simuluhlo ni (muhupulo) kutwisiso ya sika, misebezi ya zibo yazezwa mwalibuka ni ncc, ni kubuza cwalo maticele. Mutatubiwa u kabata ni kukubukanya bupaki bwa lika zecwale ka lisebeliso zabaikale zefumanwi ka kubuzaka lipuzo, kapa ka milibo ye ezizwe. Mutatubiwa uka taluhanya bupaki bwa zefumanwi ni kuñola likande (kapa piho) butelele bwa manzwi bukaba 700-1000 kuzwisa kwateñi zeñwi zeekeza bupaki bo bu cwale ka maswaniso, mapampili alipuzo kapa ona a tiko ya zibo ni bupaki bo buñwi ncc. Bona mutala wo mwatasi

TUKISO YAMUSEBEZI WA PATISISO			
Libizo la sikolo:		Nombolo ya Sikolo:	
Libizo la Mutatubiwa:		Nombolo ya Mutatubiwa (haiba kuli iteñi):	
Libizo la Silambasi :		Nombolo ya Silambasi:	
Libizo la kalulo:		Nombolo ya kalulo:	
Mukoloko wa Tatubo:	Yenda/Njimwana 20.....		
Toho ya Patisiso:			
Mulelo wa Mutomo:			
Mikwa ya kufumana litaba ni kulinyakisisa:			
Mukoloko wa lika zesebelisizwe (libaka zepotezwi, likezahalo zebile teñi, lipuzo za tiko, ncc.):			
Saino ya Mutatubiwa: Lizazi			

TUKISO YAMUSEBEZI WA PATISISO

Saino ya Ticele: Lizazi:

Fahalimwaa pampili

Musebezi wa patisiso (patisiso ye ezwa kwanda sikolo) ukaba ni libizo la muitatubiwa, lizazi leo tiko haitateka kueziwa, lizazi lakufeza musebezi, toho, tumuso yezwa kuticele kuli musebezi u ezizwe ki mutatubiwa kasibili ni kufa kabukuswani ni kutiiseza nepo. Ki kwabutokwa kuli bupaki bwafa ticele butomami fasipimo sa tatubo ni linepo zamukololo wo no filwe.

Mutala: fahalimwaa pampili – Musebezi wo ezwa kwandaa kwasikolo (patisiso)

Libizo la mutatubiwa: Nombolo ya mutatubiwa:

Saino ya Lizazi la kutakeka musebezi:	
Lizazi lamafelo ni kufa musebezi	
Toho/lisebeliso za baikale:	

NEPO YAMAFELELE ZO

Maikuto a Ticele:	
--------------------------	-------

	
--	---

Tumuso ya ticele:
 Ni tumusa kuli patisiso ya sizo ya lisebeliso zabaikale neli ketilwe ki mutatubiwa kasamulaho wa kuni bona, mi ni (talimile) okamezi patisiso ya mutatubiwa muta aitateka feela. Kasamulaho wa kutateka, hakuna tuso yeñwi yefilwe, mi musebezi wamafelo (uitingile fa tukiso yamusebezi wapatisiso muta lizazi utateka) ka zibo yaka yetuna, musebezi kaufela wofitisizwe u ezizwe ki mutatubiwa kasibili.

Libizo la ticele:

Saino ya ticelo: Lizazi:

Nyakisiso yakwande:

Mutatubiwa uka tameha kukopolola likande la mafelelezo (kapa Piho) mi uka fa ticele yaka bonela musebezi woo ka kusebelisa sipimo sa kubonela sesi swanela. Makande abonezwi (lipiho) li kalumelwa kwa DNEA kuyo nyakisiswa kwande. Banyakisisi ba kwande (Batatubi) baka fa palo ya mutala wa makande (kapa lipiho) ze ka nyakisiswa fasikolo ni sikolo,mi baka hatiseza linepo kapa kucinca mo kuswanela kuli makande (kapa lipiho). Ki kwa butokwa kuli likolo li mamele misebezi ya lipatisiso (musebezi wapatisiso wakwanda sikolo) ni litatubo za kuambola ni kuteeleza ni makande anyakisiso akualaba kuli lita balelwa moho.

Mukwa wakufa mutala

Batatubi bakwande baka fa nombolo yamutala ka kuya ka batatubiwa fasikolo. Lika zecwale kaza sizo zene batisizwe lika talimiwa ha kueziwa mutala.

TATUBO

Mayemo

Mukwa feela wa kutatuba ki omunde wo . Batatubi ba tameha kusebelisa mukoloko wa linepo zeli teñi. Kacwalo,ba batatubiwa haba swaneli kufiwa mulatu wa linepo wo mutuna mwakalulo yefilwe, batatubi bafe linepo kumutatubiwa kaseo a swanela. Sinyehelo mwahalaa zefumanwi ze pahami ni zefafasi kaku shutana kwalika mwasipimo sa kutatuba za lumelelwa. Sesili sa butokwa kwa batatubi ki ku swanelela Kakuya ka nyakisiso ya

kwande,kucinciwa kukona kueziwa kwa linepo kaufela fa sikolo kuli lizamaelele kappa kusa hatelela mutatubiwa yomuñwi mwatatubo kwaneku la mutatubi.

Sipimo sa kutatuba

Sipimiso se si latelela si kasebeliswa:

Mukoloko wa A: Musebezi wapatisho (Tatubo ya musebezi wo ezwa kwanda sikolo)
Sikuka sa tatubo linepo ze 20 (pampili ya 4)

MT5 MATANGU NI MAKANDE AKUÑOLA

Sizo ni mipilelo ya Sicaba: Patisiso yakuñola

Baituti bata kona ku:

M1 kueza patisiso, kufumana, kunyakisisa, kutatuba ni kutahisa lika zefumanwi ni maikuto alika zakale ni mo balifumanezi;

M2 kubulela litaba ka bukwala ni likalabo zeutwahala ni zenani maikuto ashutanashutana atalusa zasizo ha liñozwi;

M3 kubupa likalabo fa litaba zefumanwi kuzwelela fa likalabo zasizo.

Mukoloko	Linepo	Toloko/Sipimo
1	17 – 20	Kutalimisisa hande hahulu fa mutomo wa patisiso ni lipuzo (milibo); kubeya hande zefumanwi; kusupeza bupaki bo bubeilwe hande bo busupeza bupaki kuli lifumanwi, maikuto ni zetolokilwe lifilwe; piho yatamahana moho ni zefilwe ni kubulelwa ka bukwala kamolifumanezwi.
2	13 – 16	Maikuto amande, mulelo wa patisiso ni lipuzo (milibo) ya utwahala; lifa bupaki bo buyemela buniti, bwa zefumanwi ni kuyemela ngambolo; maikuto ni litoloko zenyakisizwe mo li ezahalela; litomahani hamoho mwapiho ni lika kaufela ni kufitisa zefumanwi.
3	9 – 12	Kuna ni zebonisa maikuto amulelo ni lipuzo (milibo) ni halisa utwahali hande; Bupaki bwa zefumanwi buteñi ni haike hali tomahani hamoho ni mulelo wa lipuzo; mo ni mwani maikuto ni litoloko zefilwe li likani feela ha litatubiwa; piho ha itomahani hamoho kono hañata ze alabilwe za utwahala.
4	5 – 8	Kuna ni mulelo ni lipuzo ze likani feela ze bonahala (milibo) bupaki bo bufumanwi ki bo bulikani feela mi ha busika beiwa hande kutalilmana ni mulelo ni lipuzo (milibo) mihupulo ni litoloko hali utwahali hali tatubiwa kakuli zefumanwi ki ze likani feela, piho hañata hai tomahani moho mi ze alabilwe halifi litaba zefumanwi.
5	1 – 4	Hakuna mulelo ni lipuzo ze bonahala (milibo) bupaki bwa zefumanwi habuyo bo bu talusa mulelo ni lipuzo (milibo); piho ikandekilwe feela kapa kutaluswa mi zefumanwi hali koni kutatubiwa, piho ha isika tomahana moho mi hakuna libaka le lifilwe leli bonisa likalabo ni litaba zefumanwi.
6	0	Material not worth a reward. Musebezi hauna se si utwahala), Lisebeliso halina nepa

TATUBO YA KUBULELA NI KUTEELEZA

KAMAIISO

Nako

Tatubo ya kubulela ni kuteeleza iswanela kueziwa pili kusika tatekiwa tatubo mi ki mutumbi wa kweli hase ufelele kona kuka kaliswa tatubo ya kuñola. Kueziwa cwalo kufa nako ya kulumeleza lisebeliso kwakutatubiwa kwande. Likolo lika keta nako yeswanela ni sibaka/ libaka ko kuka ezezwa tatubo.

Lisebeliso za Tatubo

Hakuna pampili ya tatubo. Sipimo satatubo ni pampili. Kusufazo ya Tatubo ya Kubulela (OASF) liswanela kuba teñi falikolo. Kukasebeliswa feela lisebeliso za ma (CD) ni wayalesi ye hapa manzwi. Mufuta wo muñwi wa tepu ha usika lumelelwa.

Batatubi

Maticele ba lituto ki bona babaka ezisa litatubo ze falikolo za bona. Nihakulicwalo likolo lisa kona kuketa mutatubi usili yasazwi fasikolo kuto zamaisa tatubo haiba kuli uitutile hande ni kuswanela, mi una ni zibo ya kuzamaisa tatubo. Hakukonahala, likolo li elezwa kusebelisa mutatubi alimuñwi feela, kakueza cwalo kukaba bunolo kuba ni mayemo aswana.

Kuhapa manzwi abatatubiwa

Batatubi baka hapa manzwi abatatubiwa kakuya ka **Kalulo A ni B**. Libaka ze na ni lilata li sike za sebeliswa cwañi kapa cwañi mi lilata mwatasi li sike laba teñi kuzehapilwe. Ki kwabutokwa kulika lisebeliso pili kusika kaliswa kale tatubo.

Mutala mwakalela mutatubi ha hapa manzwi:

Libizo lasikolo	:	Sanjo Seniou Secondary School
Nombolo ya sikolo	:	NAO80
Tatubo	:	NSSCO First Language Silozi Syllabus: Kalulo: 04 – Tatubo ya Kubulela ni Kuteeleza
Mutatubi	:	Mf Tracey Lubinda
Lizazi	:	4 th September 2020

Mutatubiwa yomuñwi ni yomuñwi uka kaliswa cwana:

Nombolo yamutatubiwa: (mutala) 0396

Libizo la mutatubiwa : Nungweti Liswaniso

Kwamafelelezo akuhapa manzwi mutatubi ukali: Ni felize KUHAPA MANZWI.

Mukwa wa kunga mutala

Ki kwabutokwa kunga mutala oyemela linepo kaufela kamo nelifelwa fa sikolo. Mi mutala uswanela kuyemela batatubiwa kakuya ka kushutana, ka mayemo abona. Falikolo fokunani batatubiwa babanyinyani babasa fiteleli lishumi (10), batatubiwa kaufela bona ba kaba kalulo ya mutala. Sikolo ni sikolo fo kunani batatubiwa ba lishumi (10) kapa kufitelela ikaba lishumi (10). Mutala wa kwamafelelezo uka ngiwa fa linepo za kwamafelelezo ni ku bulukiwa mwa CD yeñwi. Likolo liswanela kubuluka linepo kaufela zeezizwe ka lilimo zetalu.

TATUBO

Mayemo

Mukwa o munde wa kutatuba ki olukile. Batatubi ba tameha kusebelisa mukoloko wa linepo zeli teñi. Kacwalo,ba batatubiwa haba swaneli kufiwa mulatu wa linepo wo mutuna mwakalulo yefilwe, batatubi bafe linepo kumutatubiwa kaseo a swanela. Sinyehelo mwahala zefumanwi ze pahami ni zefafasi kaku shutana kwalika mwasipimo sa kutatuba za lumelwa. Sesili sa butokwa kwa batatubi ki KUSACINCA. Kakuya ka nyakisiso ya kwande,kucinciwa kukona kuezwa kwa linepo kaufela fa sikolo kuli lizamaelele kappa kusa hatelela mutatubiwa yomuñwi mwatutubo kwaneku la mutatubi.

Sipimo sa kutatuba

Sipimiso se si latelela si kasebeliswa :

Mukoloko wa B: Kalulo A Tahiso yalinepo ze 10 (Pampili ya 5)

Mukoloko	Linepo	Toloko
1	9 – 10	Kutahisa ni kubulela kabukwala; mukoloko walitaba omunde ni mabaka anani maikuto abulezwi. Kubonisa mayemo amande hahulu ni bukwala mi mafosisa alikani feela; kubulela ka buisepo ni kukolwisa kamubizezo ni mubulelelo; kusebeliswa mukwa wamayemo apahami ni puo yeshutanashutana sina linguli ni mashitanguti; ni kusebelisa zibo ya manzwi ye shutanashutana ni sebeliso yalikalulo zeñwi kaswanelo.
2	7 – 8	Kutahisa ni kubulela kaswanelo; mukoloko walitaba yaswanela ni mabaka anani maikuto abulezwi. Kubonisa mayemo amande ni bukwala mi mafosisa ateñwi mwalitaba; kusebelisa mubizezo ni mubulelelo oswanela ; fokuñwi kulikiwa puo yeshutanashutana; ni kusebelisa zibo ya manzwi ye shutanashutana ni sebeliso yalikalulo zeñwi kaswanelo.
3	5 – 6	Kutahisa mabaka mo ni mwani kono hautwahali ; kubulela mañusa anani mafosisa; kusebelisa mubizezo ni mubulelelo osa swaneli ; kusebelisa puo yebunolo ; ni kusebelisa likalulo za puo zesika fela;
4	3 – 4	Kutahisa mabaka abunolo ni maikuto asa utwahali; kuezwa mafosisa amañata; kulika kubiza manzwi kaswanelo; kucinca cinca manzwi ni litabanyana; kusebelisa zibo yamanzwi yelikani ni litabanyana.
5	1 – 2	Kutahisa litaba zelikani zesaswaneli ni kusa zamaelela ni toho. Kubulela lika zefosahalile; kubulela kakusabiza manzwi kakuutwahala; kusebelisa zibo yamanzwi yelikani; kukauhanya manzwi ni litabanyana hañata.
6	0	Hakuna kubulela ni haiba sesi bunolo kapa litaba zeutwahala. Hakuna bupaki kapa zibo ya puo.

Mukoloko wa C: Kalulo B Ngambolo ya linepo ze 20 (Pampili ya 5)

Mukoloko	Linepo	Toloko
1	17 – 20	Kukena kapili mwangambolo; kukalisa ni kuzwelapili mwangambolo; kuzwiseza pili ngambolo ni kutahisa likalabo zezwa kumutelezi; uzwelapili kukandeka kaza musebezi wahae ni kukandeka za toho ni litaba zweenwi cwalo ka kuzwa mubano. Ha itengeti feela fa lipuzo za mutelezi; usebelisa mayemo apuo apahami, kmt, mayemo alinzwi, mashendekela, kutiiseza ni cwalocwalo, kaswanelo, ni kubulela kusina ku kakanya, kualaba lipuzo ka kuisepa ni kabutungu; utokomela mabaka amaikuto amañwi; kuhulisa libaka la kemelo ni maikuto.
2	13 – 16	Kukena mwangambolo; bupaki bo bubonisa kuzwelapili mwangambolo fokuñwi ni kukona kukalisa ngambolo; kualaba buñata bwa lipuzo ni kualaba ka kuutwahala ni kuba ni likalabo ze shutana shutana; mukwa omunde wa tiko ni kuzwelapili ni kutomahanya litho ni litaba zeñwi; Ha itengeti feela fa lipuzo za mutelezi; usebelisa mayemo amande apuo apahami mo kuñata, kmt, mayemo alinzwi, mashendekela, kutiiseza ni cwalocwalo, ni kualaba kaswanelo ni kabutungu kwalipuzo; fokuñwi utokomela mabaka amaikuto amañwi; ufa libaka la kemelo ni maikuto.
3	9 – 12	Utokwa nako kwa kualaba ni kuzwelapili ni ngambolo; usebelisa toho kaswanelo; ualaba buñata bwa lipuzo kazibo; u itingeta falipuzo zamutelezi kanako kaufela; mukwa omunde wa tiko ni kuzwelapili ni kutomahanya litho ni litaba zeñwi; usebelisa mayemo apuo ashutana shutana moni mwani , kmt, mayemo alinzwi, mashendekela, kutiiseza ni cwalocwalo, kwa utwahala utahisa mabaka amaikuto ka nako ni nako.
4	5 – 8	Fokuñwi ki kuhakanyeha kwakubulela puo; mihupulo yemiñwi ye ama toho ya fumaneha; kulika kualabela kwalipuzo zeñwi; ; ku itingeta falipuzo ni maikuto za mutelezi; kubatahala kubuzaka lipuzo ni kuzwelapili ni kutomahanya litho ni litaba zeñwi; usebelisa zibo nyana feela ya puo, kmt, mayemo alinzwi, kutiiseza ni cwalocwalo, u kona kufitisa sesi utwahala.
5	1 – 4	Kuhakanyeha hahulu ni kulyangana kwamaikuto; kualaba ka bukuswani kono isi ka kuutwahala,hakuna tatelelano; kupalelwa ku alaba lipuzo ka bunako; ku itingeta hahulu fa lipuzo ni maikuto a mutelezi; hakoni kufitelela sesiñwi kwanda musebezi wahae; hakoni kusebelisa mayemo apuo ashutana shutana, kmt, mayemo alinzwi, kutiiseza ni cwalocwalo.
6	0	Akuna nepo ye swanela kufiwa.

Mayemo akupasa tatubo kwamutatubiwa kaufela

Kupasa kwabatatubiwa kuka itinga fa tatubo yeezizwe kamayemo alipuzo zebuzizwe ki mutatubi. Mutatubi uswanezi kubona kuli batatubiwa (batatubi kaufela niba lipuo) babuziwa lipuzo zamayemo aswana kwabutata.

Kuteeleza mwangambolo

Kwanda buniti bwakuli kutiisezwa tatubo, zibo yakubulela, baituti ba swanela kusupeza zibo ya kuteeleza, kuteeleza ki zibo ya kuamuhela mi ikonwa feela kutatubiwa ka zibo yezwa fa kubulela kapa kuñola. Kacwalo kuka tatubiwa ka kubulela. Ka kuya kasipimo sakutatuba mutatubiwa utokwa zecwale:

- kualaba kautwahala ni kabuisepo kwalipuzo ni ka kutala
- kutokomela zeñwi lika zefitisizwe
- kuziba litaluso ni mikwa yemiñwi

Batatubiwa ba, bata kona haiba kuli inge bateeleza. Kacwalo mutatubi utokwa kubuza lipuzo zakukandeka zetatuba zibo yakukandeka. Kulumelezwi kuli mutatubi, abuze lipuzo kamukwa wamanzwi kapa tutabanyana to tukakonisa mutatubiwa “kuutwisisa litaluso zasika ziba ni mukwa” kusina kuswabisisa mutatubiwa.

Kuelezwa kuli ngambolo ye ihule ha itahiswa mi isike yaba kuli ki sa tahisize kale mutatubiwa.

NYAKISISO

Butokwa bwa kunyakisisa

Butokwa bwa kunyakisisa ki kubona kuli likolo kaufela lizamaisa tatubo kakuya kasesifilwe kulatelela tatubo kaufela mi iswanela kuba fa mayemo aswana ni kulikanelela.

Nyakisiso ya fo kusupilwe

Nyakisiso ika supa falinepo zefilwe fasikolo mi isi kuticele alimuñwi ya zamaize tatubo. Kamukwa ocwalo, ki kwabutokwa kunyakisisa tatubo moizamaiselizwe fa sikolo sihulu haiba kuli nesi ticele ali muñwi fasikolo yana zamaize tatubo .

Nyakisiso yafasikolo (mwahali)

Fasikolo fo kuna ni maticele babañata (batatubi) ki kwabutokwa kubona kuli linepo kaufela lizamaelela famayemo aswana hakunyakisiswa fasikolo. Ya etelezi liluko lalipuo fa sikolo kapa ticele uswanela kunyakisisa fasikolo tatubo ye yakubulela ni kuteeleza fasikolo. Kunyakisisa linepo fasikolo kukona kutisa kuli linepo lipahamiswe kwahalimu kapa kukutisezwa fafasi kamukwa mo nekufelwa linepo ki ticele kanako yatatubo. Munyakisisi wafasikolo hafumana kuli tatubo neisazamaiswi hande ki ticele mi kutata kucinca linepo uswanela kufa kelezo ya kukutela kutatuba hape.

Nyakisiso yakwande

Nyakisiso yakwande ikaezwa ki ba Directorate ya National Examinations ni Assessment (DNEA). Mifuta yemibeli ya ma CDs akalumelezwa kwa DNEA: (i) linepo kaufela ni Mapampili azamaelela ni Tatubo ya Kubulela - Oral Assessment Summary Form (OASF). Kueziwa cwalo kufelisa kusinya nako ya kukupa kuli kulumelwe mitala hape. CD ya batatubiwa ba mutala ika ñolwa sina cwana: “MUTALA”

Kufa maikuto

Kwanda piho feela yakubulela ni kuteeleza, lipiho lika lumelwa kuyomuñwi ni yomuñwi kwasikolo kasamulaho wa nakonyana feela yakutumusa linepo. Piho ya yomuñwi ni yomuñwi ika bonisa lika zetatama kuzwelela fa tatubo: mayemo apahami akuhapa manzwi; kunota kapa mutala , mukwa wakubuza lipuzo kutatuba ni zeñwi cwalo zebatahala ku Munyakisisi wakwande.

Mayemo akubeya batatubi

Banyakisisi ba kwande baka tatuba ni kufa batatubi kaufela mayemo abona kasamulaho wakuñola tatubo. Ki kwabutokwa kueza cwalo kuli kuzibiwe batatubi ba batokwa tuso ni kulutiwa.

Kusufazo yamanzwi

Milibo ya Tuto	MT
Tatubo	T
Ñola	Ñ
Bala	B
Timana	T
Litimana	L

The National Institute for Educational Development

P/Bag 2034

Okahandja

NAMIBIA

Telephone: +264 62 509000

Facsimile: +264 62 509073

E-mail: info@nied.edu.na

Website: <http://www.nied.edu.na>